

СТАНОВИЩЕ

От проф. д-р Петя Борисова Шопова

Юридически факултет, Русенски университет „Ангел Кънчев“

За дисертационния труд на Десислава Димитрова Анзова

На тема „Новата парадигма на наказателния процес спрямо непълнолетните правонарушители в Република България“

За присъждане на образователната и научна степен „доктор“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Научна област 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.6 Право

Научна специалност: Наказателен процес

Със заповед № 652 от 08. 03. 2017г. на Ректора на Югозападния университет „Неофит Рилски“ съм определена за член на научното жури за оценяване на дисертационния труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, разработен от Десислава Димитрова Анзова.

1.Биографични данни

Десислава Димитрова Анзова е родена на 30. 03. 1989г. в гр. Враца. През 2013г. е завършила правно- историческия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“, магистър по право. От 2015г. е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка в докторската програма по наказателен процес в правно- историческия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“. Има специални интереси в областта на възстановителното правосъдие и

работата с малолетните и непълнолетни правонарушители. Участвала е в научни конференции и научно- изследователски проекти, свързани с темата на дисертацията ѝ.

Има 8 самостоятелни публикации и една публикация в съавторство в областта на възстановителното правосъдие и необходимостта от формиране на нов подход в работата с непълнолетните извършители на престъпления.

2. Темата на дисертационния труд „Новата парадигма на наказателния процес спрямо непълнолетните правонарушители в Република България“ е актуална и значима както от научна, така и от обществена гледна точка.

Понятието „парадигма“ в конкретния случай трябва да се разбира в смисъла на модел, образец.

Що се отнася до понятието „правонарушители“, по- точното понятие би било „извършители на престъпления“, тъй като темата е свързана с наказателния процес, тоест с непълнолетните извършители на престъпления.

3. Структура и акценти на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 191 страници. Структуриран е в три глави. Направени са 108 текста като предложения за изменение на законодателството. Библиографските източници са 208- на български, руски, английски и френски език.

В Увода се обосновава актуалността на разглеждания проблем, предмета, обекта на изследването, неговите цели и задачи.

Допуснати да някои непълноти и неточности. Използва се понятието „престъпност“, без да бъде обяснено. Твърди се, че „ръстът на престъпността на непълнолетните се характеризира с

устойчивост“- като вярно може да бъде едно от двете твърдения- или е налице ръст на престъпността или устойчивост.

Твърди се, че обществото е криминогенен фактор и жертва. Дори тези твърдения да имат характера на алегория, тази алегория трябва да се аргументира с научна терминология.

Глава Първа е посветена на девиантното поведение на непълнолетните правонарушители.

В параграф първи се изяснява понятието „девиантност“. Посочват се статистически данни за престъпления на непълнолетните извършители на престъпления. Престъплението се разглежда на плоскостта на конфликта.

В дисертацията се използва се понятието „детска престъпност“, използвано в някои източници с автори- педагози, което от гледна точка на наказателното право е неприемливо. Децата-лицата до 18 годишна възраст имат различно наказателно-правно положение. Малолетните са наказателно неотговорни. Непълнолетните са ограничено наказателно отговорни- само когато разбират свойството и значението на извършеното и могат да ръководят постъпките си. Дори тези, които разбират свойството и значението на извършеното могат да ръководят постъпките си- могат да бъдат освободени от наказателна отговорност при условията на чл. 61 от НК. Извършените деяния от изброените категории лица не могат да се квалифицират като престъпления и затова не може да съществува „детска престъпност“.

Посочените в дисертацията данни за престъпленията на непълнолетните за четиригодишен период не могат да обосноват категоричния извод за устойчиви нива на престъпността. За такъв извод би трябвало да се направи по- задълбочен анализ на

състоянието, структурата и динамиката на престъпленията на непълнолетните.

Трябва да се има пред вид, че по данни на НСИ за наказаната престъпност за периода 2010- 2015г. коефициентът на осъдените непълнолетни /осъдени непълнолетни на 100 000 души от средногодишното население на възраст от 14 до 17 години/е намалял от 927 през 2010г. на 494 през 2015г.

В параграф втори аргументирано се изследват факторите, които формират личността на непълнолетния правонарушител.

Глава Втора е посветена на правните подходи към непълнолетните правонарушители

В параграф първи се изследва конвенционалната наказателна система, прилагана спрямо непълнолетните извършители на престъпления.

Правилно се посочва, че тенденцията трябва да бъде все по-ограничено прилагане на наказателната репресия спрямо извършилите престъпления непълнолетни.

Същевременно на стр. 45 се прави извода, че тази линия не е била последователно провеждана през годините, без да се посочат аргументи за това твърдение.

На стр. 46 се използва понятието „вменяемост“ при характеризиране на ограничената наказателна отговорност на непълнолетните. По- точната характеристика би била – дали непълнолетният е разбирал свойството и значението на извършеното и е могъл да ръководи постъпките си.

Прави се сериозен критичен анализ на закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни като

най-важните акценти са свързани с понятието „противообществена проява“, репресивният характер на някои от възпитателните мерки по чл. 13, съществуването на „особена юрисдикция“ при разглеждане на простъпките на малолетните и непълнолетните. Предлага се отмяната на закона и препращане на разглежданата проблематика към закона и органите за закрила на детето. Това предложение би трябвало да се обоснове допълнително с оглед на подробен анализ на случаите на „дете в риск“, с които ще бъде натоварена съществуващата система и необходимостта от нейното укрепване.

Пре разглеждането на глава шеста от Общата част на Наказателния кодекс се прави анализ на приложението на чл. 61 и чл. 63 от НК. Твърди се, че чл. 61 се прилага в малко на брой случаи, а принципът на чл. 63 се прилага неправилно. И двете твърдения не са аргументирани. По данни на централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни през 2014г. чл. 61 е бил приложен спрямо 15% от непълнолетните, които са били привлечени към наказателна отговорност.

При анализа на наказанията, които могат да се налагат на непълнолетните отсъства анализа на приложението на наказанието „пробация“ спрямо непълнолетните, както и налагането на пробационни мерки при „условно осъждане“ и предсрочно освобождаване на непълнолетните.

Именно пробацията като алтернатива на лишаването от свобода и като съвкупност от мерки за надзор и въздействие, осъществявани в общността трябва да бъде изследвана и развивана в нашата наказателна система.

По данни на централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните през 2013г. на непълнолетните са били наложени следните наказания: лишаване от свобода, което е било изтърпяно в поправителен дом- 10% от случаите, условно осъждане- 38%, в останалите случаи- пробация и обществено поръчителство.

Предложенията, свързани с усъвършенстване на глава 30 от НПК са интересни и добре аргументирани: за изготвяне на задължителен доклад за оценка на личността и средата на непълнолетния- чл. 387; за задължителната експертиза за възможността на непълнолетния да разбира свойството и значението на извършеното и да ръководи постъпките си- чл. 144, ал.2; за задължителното участие на психолог в разпита на непълнолетния; за специални норми, свързани с привличане на родителите в досъдебното и съдебно производство; за алтернативите на възстановителното правосъдие, които биха могли да се приложат спрямо непълнолетните.

В параграф 2.2 на глава втора е разработен аргументирано възможният модел на възстановителното правосъдие за непълнолетни. Посочени са структурите- Съвет за възстановително правосъдие и служби за възстановително правосъдие, методите на възстановителното правосъдие-медиация, семейно конферирание, обоснована е ролята на помирителната среща.

Глава трета е посветена на теоретичен модел на нов наказателен процес по отношение на непълнолетните извършители на престъпления.

Правят се предложения *de lege ferenda* за изменение на Наказателно процесуалния кодекс и за нов Закон за

възстановително правосъдие спрямо непълнолетни извършители на престъпления, които изцяло споделям.

Намирам за недостатъчно аргументирани предложенията, свързани с изменението на Наказателния кодекс и специално на чл.78в-освобождаване от наказателна отговорност на непълнолетни и провеждане на възстановителен процес.

Съгласно ал.2 на чл. 78в „Процес по медиация между пострадалия и непълнолетния деец може да се проведе, когато за извършеното престъпление се предвижда наказание лишаване от свобода до три години при умишлени деяния и до пет години–при непредпазливи деяния или друго по-леко наказание и когато непълнолетният е извършил престъпление за пръв път.“

Не са аргументирани причините, поради които се предлагат посочените критерии за извършените престъпления, свързани с размера на наказанията.

Първият въпрос, който възниква е далеч посочените размери на наказанията са по Особената част на Наказателния кодекс или след редуцията за непълнолетния по чл. 63 от НК.

Ако приемем, че се отнася до наказанията по Особената част и проследим информацията, свързана с извършваните от непълнолетните престъпления- нормата ще се отнася до маловажните случаи на умишлените престъпления кражба, унищожаване и повреждане на чуждо имущество, основен състав на хулиганството по чл. 325, ал.1 от НК, както и до непредпазливото престъпление по чл. 122 от НК.

Когато се анализира възстановителното правосъдие се използва схемата „ извършител- пострадал“, която в буквалния смисъл не

се отнася до всички престъпления. Например при престъплението „хулиганство“ няма пострадал ако то не е в съвкупност с друго престъпление. Тогава кои ще са страните в медиацията?

В предложението за чл. 78в, ал., се предвижда провеждането на процес по семейно конферирание, когато непълнолетният е извършил тежко престъпление, или когато с престъплението са засегнати повече лица, или пострадали са членове на семейството.

При първите две хипотези няма сериозни аргументи за семейното конферирание. Съгласно чл. 93, т.7 от НК- „тежко престъпление“ е това, за което по закона е предвидено наказание лишаване от свобода повече от пет години, доживотен затвор, доживотен затвор без замяна. Какви биха били аргументите при извършено престъпление с висока и изключително висока степен на обществена опасност /тежко престъпление, засегнати повече лица/, за да се приложи спрямо непълнолетния тази благоприятна процедура? Как възстановителното правосъдие ще повлияе за промяна на нагласите на извършителите на умишлено убийство, тежка и средна телесна повреда, грабеж, изнасилване, блудство?

При третата хипотеза, когато пострадали са членове на семейството- да се връща решението отново в семейството, в което конфликтът е достигнал върхната си точка би представлявало сериозно предизвикателство и трябва много сериозно да се обоснове.

4. Дисертационният труд на Десислава Анзова показва много добро познаване на разглежданите въпроси в областта на наказателно процесуалното право и възстановителното

правосъдие. Авторът се е запознал с много източници и умело ги интерпретира като винаги изразява собствена позиция и има оригинални предложения de lege ferenda.

Научният принос се състои в оригиналното авторово изследване на новия модел на наказателния процес спрямо непълнолетни извършители на престъпления чрез разширяване на приложното поле на въздействие чрез възстановителното правосъдие.

Научно- приложният принос е свързан с интересни, аргументирани и добре формулирани предложения de lege ferenda за изменение и допълнение на законодателството- НПК и нов Закон за възстановителното правосъдие на непълнолетните извършители на престъпления.

5. Бележки и препоръки

Бележките бяха направени по отделните глави на дисертацията. Препоръките са: Да се аргументират допълнително предлаганите изменения в Наказателния кодекс- чл. 78в.;Направените бележки да се отчетат при подготовка и редактиране на дисертационния труд за публикация като монография.

6. Дисертационният труд е разработен успешно и напълно отговаря на законовите изисквания за успешна защита на докторска дисертация.

Въз основа на всичко това предлагам на уважаемото жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Десислава Димитрова Анзова в професионално направление „Право“, научна специалност „Наказателен процес“.

09. 04. 2017г.

Проф. д-р Петя Шопова